

BUITENKANS

MAGAZINE OVER HET PLATTELAND
VANDAAG EN MORGEN

EEN UITGAVE VAN DE
VLAAMSE LANDMAATSCHAPPIJ
JAARGANG 3 | NUMMER 1 | MEI 2013

KAN DE FIETS
ONZE VERKEERSKNOOP
ONTWARREN?

HUIS VAN DE HEER
WORDT HUIS VAN HET VOLK

KRISTOF HELPT
LANDBOUWERS
SLIM BEMESTEN

HOE MAKEN WE KOMAF MET
VOEDSELVERLIES?

**PLATTELAND
VECHT TEGEN
WATERTEKORT**

Iedereen boer?

Je hoeft geen trendwatcher te zijn om te zien dat we aan het begin staan van een heuse tuinierhype. Jonge gezinnen zoeken een volkstuintje, tuinplezier wordt nu ook in de stad verkocht, sterrenchefs leggen een kruidentuin aan en vergeten groenten schitteren in chique menu's. Dus willen we zélf weleens iets kweken in ons minimoestuintje of op een vierkante meter balkon. Hoe meer we met ons hoofd *in the cloud* zitten, hoe meer we met onze handen in de grond willen wroeten om een paar pakjes zaai zaad te laten uitgroeien tot ons Zelf Gekweekte Groentepakket! Buitenlucht en beweging krijgen we er gratis bij, burens en vrienden kijken bewonderend toe en ons bruto nationaal geluk zal er ongetwijfeld wel bij varen.

Wie weet bezorgt al dat hobbygeweld de Vlaamse landbouw straks een zeker inkomensverlies ... en wordt het ruimschoots gecompenseerd door het respect dat bij de tuinierende consument groeit voor de échte boer. Hopelijk drukt dat respect zich na enige tijd ook uit in eerlijke prijzen voor landbouwproducten in de winkel, op de hoeve of de boerenmarkt. Mogen we even dromen?

Terwijl je uitrust na het spitten, kun je deze *Buitenkans* lezen. Waarin we ons niet zozeer in kleine landelijke genoegens verdiepen, maar wel in ruimere plattelandsthema's: wateroverlast én verdroging, voedselverlies en de verkeersknoop tussen stad en platteland.

Wat je ook onderneemt in de lente en in de zomer, ik wens je een weelderig groeiseizoen!

Veel leesplezier!
Karolien Bracke
Hoofdredacteur

COLOFON

BUITENKANS is een magazine over het Vlaamse platteland (sbeleid) uitgegeven door de Vlaamse Landmaatschappij | **Verantwoordelijke uitgever:** Toon Denys, gedelegeerd bestuurder
Hoofdredactie: Karolien Bracke | **Redactie, concept en lay-out:** Pantarein | **Druk:** Artoos Communicatie
Redactieadres: Gulden Vlieslaan 72, 1060 Brussel, tel. 02 543 72 00, buitenkans@vlm.be
De meningen die derden in dit magazine vertolken, vallen buiten de verantwoordelijkheid van de VLM | **Copyright beelden:** p. 4: PAM Velzeke - p. 5: Reporters, PAM Velzeke - p. 6, 9: Bart Lasuy - p. 7, 8: Vilda, Yves Adams - p. 11: Vilda, Lars Soerink - p. 13, 14, 15: Fietsbult - p. 16: a2o-architecten & Conix Architects - p. 17: Sybolt Voeten - p. 20: Yves Adams - p. 28: Ives Vanweddingen

De landbouwsector werd in 2011 geconfronteerd met een verlies van meer dan 30 procent van de gemiddelde jaarproductie als gevolg van de droogte. Boeren dienden bijna 7000 schadedossiers in.

12

Mobiliteit Fietsen tegen file

De fiets rukt op, ook op het platteland. Maar kan de fiets onze verkeersknoop echt ontwarren? En hoe zijn onze fietsnetwerken eraan toe? **p. 12**

Wil je *Buitenkans* ook digitaal ontvangen of wil je *Buitenkans* enkel nog in je mailbox? Stuur een mailtje naar buitenkans@vlm.be.

6

Platteland vecht tegen watertekort

Vlaanderen kampt niet alleen met wateroverlast en overstromingen; ook watertekort en verdroging baren ons steeds meer zorgen. Het platteland deelt in de klappen, maar heeft tegelijk de sleutel in handen om Vlaanderen klimaatproof te maken. **p. 6**

16

Actueel Kerken krijgen nieuwe functie

Onze kerken lopen leeg, maar hun emotionele en visuele waarde blijft. Welke bestemmingen kunnen ze in de toekomst krijgen? Van concertzaal over kunsthall tot kleuterschool: de nieuwe gezichten van de kerk. **p. 16**

20

Portret Kristof adviseert landbouwers

Hoe stel je een uitgekiend bemestingsplan en -register op? En hoe zet je bedrijfseigen mest optimaal in? Bedrijfsadviseur Kristof Bauwens van de VLM en zijn collega's helpen landbouwers slim bemesten. **p. 20**

24

Analyse Voedselverlies

Jaarlijks gaat er in Vlaanderen zowat 2 miljoen ton voedsel verloren. Hoe kunnen we dat verlies inperken? Vijf experts gaan het debat over duurzaam voedsel aan. **p.24**

Lees BUITENKANS online en blog mee via [www.vlm.be!](http://www.vlm.be)

Cultuurland

Kwieke oudheid in Zuid-Oost-Vlaanderen **p. 4**

Platteland 2.0

Korte berichten over het wereldwijde platteland in Vlaanderen **p. 22**

Achterklap

Paardenprocessie Hakendover **p. 28**

KWIEKE OUDHEID IN ZUID-OOST-VLAANDEREN

Via de oude heirbaan in Velzeke voeren Romeinse soldaten je mee naar een boeiend verleden.

Enkele historische artefacten en wat glazen vitrines. Meer had een schoolmeester uit de dorpsschool in het Oost-Vlaamse Velzeke niet nodig om de basis te leggen voor een heus archeologisch museum. Vondsten bij de vleet, en daarom breidt het provinciale museum opnieuw uit.

Het archeologische museum van Zuid-Oost-Vlaanderen is sinds de oprichting in 1983 een succes. Eerst waren er zo'n 10.000 bezoekers per jaar, maar intussen is dat aantal opgelopen tot gemiddeld 30.000. De uitbreiding van het museum is dus dringend nodig. Het museum wil ook meer inzetten op cultuurtoerisme, en daarvoor was het tot nu toe niet uitgerust. Begin 2014 zal de eerste vleugel klaar zijn, met een educatief deel, een restauratiezaal en een atelier waar de binnengebrachte relictten gerestaureerd worden. In 2015 komen er nog vier zalen bij om de permanente tentoonstelling meer ruimte te geven.

Circuitus Flandriensis

Niet alleen herbergt het museum een keur aan ondergrondse schatten, ook bovengronds is de link met de oudheid overduidelijk. De Paddestraat in Velzeke, waar het museum gevestigd is, was eeuwen geleden een van de economische slagaders die Bologne-sur-Mer met Tongeren verbond. Tegenwoordig klinkt de straatnaam elke doorgewinterde wielervanaat bekend in de oren. Langs de oude heirbaan zoeft De Ronde van Vlaanderen jaarlijks voorbij.

Begin 1980 werd in opdracht van het ruilverkavelingscomité Balegem die *Via Romana* gerestaureerd. Door doorsnedes te maken van het oude wegprofiel konden archeologen de opbouw van de Romeinse heirbaan achterhalen. Bijzonder is dat de oude fundering, opgetrokken uit een soort steenmengsel, tijdens de restauratie gemixt werd met een dikke laag nieuwe grove steenslag. Zonder aan authenticiteit in te boeten is de kasseiweg daardoor nog steeds in prima conditie – een welkome verademing voor menig flandrien.

Het museum pikt graag een graantje publiciteit mee van De Ronde. Zo werd al eens een Romeinse triomfboog gemaakt, omringd door Romeinse soldaten, waar het peloton rakelings onderdoor scheerde.

Verkaveld verleden

Archeologisch spuurwerk in de omgeving leverde eind vorige eeuw ongemeen interessante vondsten op. Zo stuitte men via elektromagnetische metingen van het terrein op een riante *villa rustica*, een landelijke Romeinse villa. Die blijft voorlopig rustig waar ze is: onder de grond. Opgraven gebeurt enkel als een terrein bedreigd is. Want opgravingswerk vernietigt heel wat sporen en kun je maar één keer (goed) doen. Dat is werk voor toekomstige generaties, die wellicht met meer geavanceerde en hopelijk minder schadelijke technieken te werk gaan.

Het Provinciaal Archeologisch Museum van Zuid-Oost-Vlaanderen verhaalt hoe er in de prehistorie, de Gallo-Romeinse tijd en de vroege middeleeuwen in landelijk Vlaanderen geleefd werd. Info en openingsuren vind je op www.pam-ov.be.

PLATTELAND VECHT TEGEN WATERTEKORT

Overstromingen, wateroverlast, modderstromen: in de weerbulletins van de afgelopen jaren ging vooral de nattigheid met de koppen lopen. Raar maar waar: Vlaanderen worstelt ook met verdroging. De klimaatverandering zou de kans op te droge periodes zelfs nog meer doen toenemen dan het risico op wateroverlast. Het platteland deelt in de klappen, maar heeft tegelijk de sleutel in handen om Vlaanderen klimaatproof te maken.

Onze watersystemen zijn uit balans. Niet alleen wateroverlast, maar ook watertekort en verdroging zijn daarvan sprekende bewijzen. Dat is geen goed nieuws, want voor bedrijven, drinkwatermaatschappijen en landbouwers zijn onze watervoorraden een belangrijke grondstof. Bovendien zijn veel natuurlijke biotopen afhankelijk van grondwater.

Hoe is het met het grondwater gesteld? Dat registreert de Vlaamse Milieumaatschappij (VMM) aan de hand van een uitgebreid net van meetputten. Uit de laatste statistische analyse van de VMM – gepubliceerd in het *Milieurapport Vlaanderen 2012* – blijkt dat er meer grondwaterstanden dalen dan stijgen. Nog geen 20 procent van de geanalyseerde meetreeksen toont een stijging, terwijl 44 procent is gedaald. Nochtans is de hoeveelheid grondwater die we met zijn allen oppompen – drinkwatersector, landbouw en industrie – de laatste jaren niet spectaculair toegenomen. Wat is er aan de hand? **Bob Peeters** van de VMM: “Naast het winnen van grondwater heeft verdroging nog andere oorzaken. En tegenstrijdig genoeg zijn het dezelfde fenomenen die aanleiding geven tot de wateroverlast van de laatste jaren.”

Wateroverlast en verdroging: één pot nat

“Wateroverlast en verdroging hangen nauw samen. De kern van het probleem is dat de hele watercyclus uit cadans is. Regen die op een natuurlijke bodem valt, sijpelt in de grond en vult daar de grondwaterreserves aan. Maar die sponsfunctie van de bodem is danig aangetast. Dat komt omdat de verharde oppervlakte de voorbije decennia spectaculair is toegenomen.”

“Ook bodemverdichting als gevolg van landbouwactiviteiten leidt tot een verminderde infiltratie. In het buitengebied zijn heel wat grachtenstelsels gedempt en hebben rivieren hun natuurlijke overstromingsgebieden verloren. Het resultaat: het regenwater stroomt met de vaart van een sneltrein naar de ri-

De sponsfunctie van de bodem is danig aangetast **”** Bob Peeters, VMM

vier. De natuurlijke aanvulling van het grondwater is niet langer verzekerd en er treedt verdroging op. In de gebieden stroomafwaarts, waar al het water samenkomt, is het overstromingsgevaar dan weer fors toegenomen.”

Droogteschade

Verdroging uit zich niet het minst op het platteland. In 2011 werd de landbouwsector geconfronteerd met een verlies van meer dan 30 procent van de gemiddelde jaarproductie als gevolg van de droogte. De Belgische overheid erkende de droogteschade aan vlas en spinazie als ramp; boeren dienden bijna 7000 schadedossiers in.

Anne Gobin van de Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek (VITO): “Dat jaar liepen zowat 40 verschillende gewassen schade op. Zomergranen, vlas en spinazie werden het zwaarst getroffen. We hadden dan ook te maken met een uitzonderlijke droogte, die gemiddeld maar eens in de 20 jaar voorkomt. Zandige bodems zijn van nature droogtegevoeliger; de zandstreek liep dan ook de ergste schade op. Niet elke teelt of elk plantengroei stadium is even gevoelig voor verdroging. Aardappelen zijn bijvoorbeeld uitgesproken droogtegevoelig tijdens knolvorming. Bieten zijn dan weer veel toleranter voor droogte zodra ze het initiële groei stadium voorbij zijn. Granen zijn erg

Met meer dan 6000 peilbuizen verspreid over natuurgebieden in heel Vlaanderen wordt het grondwaterpeil gemonitord.

brandnetel en braam groeien. Soms is het zelfs zo erg dat hele broekbossen afsterven door de droogte.”

“Het kan ook subtieler. In een vochtig heidegebied dat verdroogt, zie je op het eerste gezicht niets veranderen. Toch verschijnen er andere plantensoorten: struikheide en pijpenstrootje overgroeien gaandeweg vegetaties van veenmos en dopheide. Vooral vegetatietypes die sterk afhankelijk zijn van grondwater, lijden onder verdroging: kalkmoerassen, laagveengebieden, zeggenvegetaties, vochtige heide. Niet voor niets nemen Europese natuurrichtlijnen precies die fragiele natuurtypes in bescherming.”

Sokkel

Planten putten vooral water uit de bovenste, ondiepe grondwaterlagen. Maar ook de miljoenen jaren oude, diepere grondwaterlagen zijn bedreigd. **Didier D'hont** van de VMM: “Een gekend probleemgebied is Zuid-West-Vlaanderen, waar bepaalde diepe grondlagen helemaal uitgeput raken. De landbouw en de textiel- en voedingsindustrie pompen er al jaren grote hoeveelheden grondwater op uit de Sokkel, de gespannen watervoerende lagen die zich onder de Ieperse Klei bevinden. Vroeger zat er zoveel druk op dat water, dat het er krachtig uit spoot als men de laag aanboorde. Tegenwoordig moet er steeds harder worden gepompt en dieper geboord. Door de verdroging van de Sokkel gaat ook de kwaliteit van het water achteruit.”

“ Voor de natuur lijkt het ergste voorbij ” **Piet De Becker, INBO**

droogtegevoelig tijdens de bloei en aarzetting. Ook in de groente- en fruitsector kan droogte tot grote opbrengstverliezen leiden.”

Pijpenstrootje

Ook voor de natuur is water van levensbelang. Met meer dan 6000 peilbuizen verspreid over natuurgebieden in heel

Vlaanderen houdt het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) de vinger aan de pols. **Piet De Becker** van het INBO: “In een gezond veengebied of broekbos staat het grondwaterpeil op gelijke hoogte met het maaiveld. Als het grondwater zakt, begint het veen te rotten. Daardoor krijgen grote ruigtekruiden de overhand. Plots zie je overall

Om de Sokkel te beschermen voert de VMM een streng adviseringsbeleid voor grondwatervergunningaanvragen. “Nieuwe aanvragen voor het oppompen van grondwater worden niet meer toegestaan en regularisaties van onvergunde, bestaande putten evenmin. Voor bestaande winningen adviseren we kortlopende vergunningen van maximaal vijf jaar. We sporen bedrijven en landbouwers ook aan om verder te gaan met hun waterbesparing en alternatieve waterbronnen aan te boren”, aldus Didier D'hont.

Regenwater opsparen

Alternatieve waterbronnen moeten kostbaar leidingwater vervangen. De industrie neemt meer en meer haar toevlucht tot het hergebruik van gezuiverd afvalwater. Ook regenwater is inzetbaar voor tal van toepassingen, ook in de land- en tuinbouw. Zo schakelen steeds meer tuinbouwbedrijven gedeeltelijk over op regenwater en vangen landbouwers regenwater op hun erf op, of leggen bufferbekkens aan. Als hun grondwatervergunning wordt ingeperkt, kunnen ze opgespaard regenwater gebruiken.

Ook de natuursector bindt met krachtadige maatregelen de strijd aan tegen verdroging. Piet De Becker: "Op waterlopen in nat natuurgebied plaatsen we stuwen, die het water plaatselijk op-

houden. Afwateringsgrachten worden gedempt, zodat het water in de grond kan dringen."

Een streng vergunningsbeleid, een nieuw waterbeheer dat inzet op valleierstel en meer ruimte voor de rivier, inspanningen van de sectoren: ze hebben allemaal hun nut. Volgens Piet De Becker is de natuur zich zelfs al aan het herstellen. "Voor de natuur is het ergste ondertussen voorbij; we hebben niet de indruk dat het probleem nog toeneemt."

Tot 70% minder neerslag in de zomer

Toch blijft het advies van experts unaniem: verstandig omspringen met water is de boodschap. Vooral omdat de toekomst er niet rooskleurig uitziet voor onze waterreserves. Integendeel, zegt

professor **Renaat De Sutter** van de Universiteit Gent: "Volgens de meeste studies zal in onze streken de gemiddelde neerslaghoeveelheid dalen in de zomer, zelfs tot 70 procent. Bovendien zou de gemiddelde temperatuur 2 tot 7 °C stijgen. Hierdoor wordt de vraag naar drinkwater groter, want in periodes van droogte neemt het piekverbruik toe."

"Minder neerslag in de zomer zal op korte termijn vooral gevolgen hebben voor het ondiepe grondwater. Maar als zomerse droogteperiodes jaar na jaar aanhouden, worden de diepe grondwaterlagen ook niet meer aangevuld. Alle sectoren zullen hier op een of andere manier door getroffen worden. Drinkwatermaatschappijen bekijken het fenomeen met argusogen. Ze beseffen dat de drinkwatervoorziening in de toekomst

Vernatting stelt leefgebied watersnip veilig

De natuurwaarde van de vallei van de Zwarte Beek tussen Hechtel-Eksel en Diest is onovertroffen. In die hotspot vindt zowat de helft van de Vlaamse watersnippopulatie onderdak. Maar de waardevolle natte biotoop wordt bedreigd door verdroging. Een natuurinrichtingsproject pakt het probleem aan.

De vallei van de Zwarte Beek, wel 1300 hectare groot, is een van de bijzonderste natuurgebieden van Vlaanderen. Het dikke veenpakket dat zich in de loop van duizenden jaren in de ondergrond gevormd heeft, maakt de vallei uniek in Europa. Het veen, op sommige plaatsen zes meter dik, werkt als een reuzegrote spons. In het laagveenmoeras ontwikkelden zich zeldzame kleine-zeggenvegetaties. Dat waterrijke gebied is de leefplek van de watersnip; maar liefst de helft van de Vlaamse watersnippen leeft rond de Zwarte Beek. Door de aanleg van ontwateringsgreppels dreigt het gebied echter te verdrogen.

Met het natuurinrichtingsproject Zwarte Beek wordt nu een 600 hectare groot gebied opnieuw vernat. Een langgerekte drainagegracht wordt over de hele lengte ondieper gemaakt, waardoor de waterhuishouding zich kan herstellen. Binnen drie à vier jaar zal het gebied heropleven, verwachten de initiatiefnemers. Dan zal de watersnip zich er nog meer thuis voelen.

Meer info: www.natuurpunt.be, www.natuurenbos.be, www.vlm.be

De vallei van de Zwarte Beek

“ Vooral de opbrengst van zomergewassen zal teruglopen als er geen maatregelen worden genomen ”

Anne Gobin, VITO

niet meer zo evident zal zijn als vandaag het geval is. Dat is een probleem dat ons allemaal aanbelangt.”

De klimaatverandering dreigt het ook de landbouwers een pak moeilijker te maken. Anne Gobin: “In alle impactscenario’s lijkt de klimaatverandering negatief uit te draaien voor de landbouw. Vooral de opbrengst van zomergewassen zal vermoedelijk teruglopen als er geen mitigerende of adapterende maatregelen worden genomen. De oogstverliezen door droogte en andere ongunstige weersomstandigheden kunnen oplopen tot 44 procent voor aardappelen, 30

procent voor suikerbieten en 27 procent voor maïs. Wintergranen zouden 6 à 7 procent winnen bij de temperatuurstijging, maar 5 tot 12 procent verliezen door wateroverlast.”

Veerkracht

Nieuwe teelttechnieken en plantenveredeling kunnen teelten resistenter maken tegen de droogte. Maar de schade in droge periodes zal – net als bij overstromingen – ook afhangen van het aanpassingsvermogen van individuele bedrijven en landbouwers. Aan welke watercaptatie geeft onze samenleving voorrang in tijden van extreme droogte: drinkwater-

voorziening, energieproductie, voedsel en landbouw, industrie, natuur, ...?

Veerkracht is ook nodig omdat de neerslagverdeling en de temperatuurstijging onmogelijk exact te voorspellen zijn. In Noord-Frankrijk zal de klimaatverandering de evolutie naar verdroging versterken, terwijl men in Nederland meer overstromingen verwacht. Vlaanderen zit daar in de prognoses tussenin. “Daarom moeten waterbeheerders bij het opvangen van de gevolgen van de klimaatverandering zoeken naar ingrepen die vlot bij te sturen zijn en onder verschillende omstandigheden hun nut bewijzen. Zowel om het overstromingsrisico te beperken als om watertekorten te voorkomen en op te vangen”, raadt de VMM in haar *Milieuverkenning 2030* aan. Beleidsmakers houden dus maar beter een slag om de arm.

Het klimaat trotseren

Creëer allround-oplossingen zodat onze maatschappij beter kan omgaan met de gevolgen van de klimaatverandering. Tot die aanbeveling kwam ook het onderzoeksproject CcASPAR, dat zulke adaptatiestrategieën onder de loep nam. Niet toevallig focusten de projectpartners op de ruimtelijke dimensie van adaptatie.

Professor Renaat De Sutter: “Om sterker te staan in een veranderend klimaat moeten we op de eerste plaats het watersysteem herstellen. Dat vraagt oplossingen op het niveau van inrichting en ruimtelijke ordening. Met een slimme inrichting kunnen we zowel wateroverlast als verdroging trotseren. Wetlands of waterrijke gebieden beletten bijvoorbeeld dat woongebieden overstromen, doordat ze de rivier speelruimte geven. Tegelijk werken zulke gebieden als een spons: ze leggen grondwater vast, zodat de natuur beter kan overleven tijdens droge periodes. Ook overstromingsgebieden kunnen twee vliegen in één klap slaan. Ze halen de druk van de ketel bij extreme regenval, maar kunnen ook gebruikt worden als spaarbekken voor de landbouw.”

Kempense landbouwers bufferen samen water

In gebieden waar verdroging de kop opsteekt, kunnen plaatselijke ingrepen het verschil maken. Kleinschalige maatregelen zoals het ruimen van sloten en het plaatsen van stuwen zijn vaak al adequaat. Dat bewijzen de agrobeheergroepen in de Kempen.

Al eind jaren 1990 werd een project opgestart waarbij landbouwers in de Antwerpse en Limburgse Kempen in hun perceelsgrachten een stuwkje konden laten plaatsen. Het project werd echter beëindigd en een aantal stuwen raakte in onbruik. Maar twee jaar geleden richtte het agrobeheercentrum Ekokwadraat (ABC Eco²) een agrobeheergroep rond waterconservering op in Wuustwezel. Ondertussen zijn ook in Kalmthout, Essen en Brecht zulke partnerschappen van landbouwers aan het werk.

Sven Defrijn van ABC Eco²: “Dankzij regelbare stuwjes kunnen landbouwers zelf bepalen hoe hoog het water in de sloten staat. Ze kunnen het water dus ophouden in functie van de teelt. We adviseren de boeren om het stuwpeil in de sloten zo hoog mogelijk te houden, zodat het grondwater wordt aangevuld. Het water is beter beschikbaar voor de gewassen en droogtestress wordt voorkomen. Wanneer de grond bewerkt moet worden, kan de landbouwer het waterpeil verlagen en zo zijn perceel ontwateren. De agrobeheergroep staat in voor het onderhoud en de opvolging van de stuwjes, en geeft de landbouwers de gelegenheid hun ervaringen uit te wisselen.”

Het agrobeheercentrum Ekokwadraat vzw is de koepelorganisatie van agrobeheergroepen in Vlaanderen. Eco² is een samenwerking van de Boerenbond, het Algemeen Boerensyndicaat, Agro|bedrijfshulp, de Vlaamse Landmaatschappij, het Agentschap voor Natuur en Bos en het departement Landbouw en Visserij. Meer info: www.agrobeheercentrum.be

Hoe bereikbaar is het platteland? Is sluipverkeer een sluipend gif of wordt het probleem overschat? *Buitenkans* analyseert in een minireeks de grote mobiliteitsvraagstukken van het platteland. In deze editie staat de fiets centraal: biedt die écht een alternatief voor het drukke woon-werkverkeer tussen platteland en stad?

KAN DE FIETS ONZE VERKEERSKNOOP ONTWARREN?

De fiets rukt op, ook op het platteland. ‘Laat die auto thuis’, klinkt het devies. Maar is het platteland daarop voorzien? En kan de fiets onze verkeersknoop echt ontwarren? In het zog van de Fietsersbond testen we de fietsvriendelijkheid van het platteland. “Vooral de verbindingen tussen het platteland en de grote steden vertonen nog grote hiaten.”

Brugge krijgt groene fietsgordel

Sinds 2010 werken zestien partners in de Brugse regio aan een groene fietsgordel rond de stad. De ambitie: een aantrekkelijk, groen en verkeersveilig fietsroutenetwerk in de regio rond Brugge.

De fietsverbindingen in de aantrekkelijke groengebieden en landbouwlandschappen in het randstedelijke gebied rond de stad worden verbonden tot een groen fietslint. Dat heeft de vorm van een fietswiel: de spaken van het wiel zijn de verkeersveilige en rustige fietsassen van de randgemeenten Damme, Beernem, Oostkamp, Zedelgem, Jabbeke en Zuienkerke naar de stadskern. Die assen zorgen voor een veilig en vlot woon-werkverkeer en schoolverkeer per fiets, én brengen recreanten van en naar het centrum tot op de Groene Gordel rond Brugge. De krachtlijnen van het plan: nieuwe, veilige paden leggen waar fietsverbindingen ontbreken, aantrekkelijke groengebieden uitbouwen rond de stad en veilige oversteken en kruispunten aanleggen. De Vlaamse overheid investeert samen met de partners zo'n 8,5 miljoen euro in het project.

Meer info: www.groenegordelbrugge.be

Verkeerscongestie, tijdverlies en luchtverontreiniging drukken op de bereikbaarheid en de leefbaarheid in Vlaanderen. Wat kan de fiets betekenen in die problematiek?

Roel De Cleen van de Fietsersbond: "Voor de fiets is een belangrijke rol weggelegd om het fileprobleem en de slechte luchtkwaliteit in Vlaanderen aan banden te leggen. Zeker voor korte afstanden is de fiets het goedkoopste en gezondste alternatief voor de auto. Ongeveer de helft van de verplaatsingen is korter dan vijf kilometer. Dat zijn afstanden die perfect fietsbaar zijn. In combinatie met het openbaar vervoer kunnen ook langere afstanden overbrugd worden. Om die intermodaliteit te stimuleren is het wel belangrijk dat er geïnvesteerd wordt in goede fietsinfrastructuur en aangename treinstations met veilige fietsenstallingen."

Hoe is het dan gesteld met de fietsinfrastructuur in Vlaanderen?

"Wat de kwaliteit van het netwerk betreft, zit Vlaanderen in de middenmoot. Je hebt de fietslanden bij uitstek zoals Nederland en Denemarken, en landen waar fietsers als buitenaardse wezens worden beschouwd, zoals Frankrijk en Spanje. In Nederland en Denemarken liggen veel meer fietspaden dan in Vlaanderen. Die zijn bovendien van een uitstekende kwaliteit: veilig en prima onderhouden."

Hoe ziet een veilig en kwaliteitsvol fietspad eruit?

"Langs grote steenwegen liggen nog al te vaak fietspaden van amper één meter breed, die met een witte stippelijngemarkeerd zijn. Dat is niet alleen te smal; een veilig fietspad moet ook fysiek van het autoverkeer gescheiden zijn. Een

goed alternatief is een 'fietsstraat': een straat die is ingericht als fietsroute, maar waar ook motorvoertuigen mogen rijden en waar specifieke gedragsregels gelden voor fietsers. Ze zijn nuttig in steden, maar ook om dorpskernen te ontsluiten voor fietsverkeer. In Nederland hebben ze zelfs al dertig kilometer 'fietsnelwegen' aangelegd. Dat zijn wegen voorbehouden voor fietsers die de stadsrand met de stad verbinden."

Vlot naar de winkel in het naburige dorp, met de fiets naar de bioscoop: hoe zit het met de functionele fietsverbindingen in Vlaanderen?

"Sinds twaalf jaar werkt de Vlaamse overheid samen met de gemeenten en provincies het 'Bovenlokaal Functioneel Fietsroutenetwerk' (BFF) uit. Dat netwerk van ongeveer 12.000 kilometer veilige en comfortabele fietspaden

moet de belangrijkste gemeentelijke en stedelijke kernen met elkaar verbinden voor functionele verplaatsingen zoals naar het werk gaan, onderwijs volgen, winkelen, ... Een derde van die functionele fietspaden is afgewerkt en is in orde, een derde is in slechte staat of onveilig, en een derde is nog onbestaande.”

“De pijnpunten liggen niet zozeer in de verbindingen tussen de dorpskernen, wel tussen het buitengebied en de stad. In landelijk gebied fiets je veilig en snel van het ene dorp naar het andere. De hiaten zitten vooral in de fietsverbindingen tussen het platteland en de grote steden. Daar moeten fietsers soms levensgevaarlijke barrières overwinnen om het stadscentrum binnen te rijden. Ik denk daarbij vooral aan de Brusselse ring, maar dat geldt ook voor veel andere Vlaamse centrumsteden. Kijk naar Mechelen. Vanuit Leuven rij je op een degelijk fietspad langs het kanaal, maar net als je de stad binnenkomt, is er geen goede verbinding met het centrum. Die gebrekkige en onveilige infrastructuur schrikt fietsers af en jaagt hen opnieuw de auto in.”

Naast het functionele fietsnetwerk wordt er getimmerd aan een recreatief netwerk. Kan dat ook dienen voor bijvoorbeeld woon-werkverkeer?

“Lang niet alle recreatieve fietspaden zijn geschikt voor functionele verplaatsingen. Het gaat veelal om trage wegen door bossen en velden en langs toeristische attracties. Prachtig om daar in het weekend ontspannend kuitenwerk te leveren, maar om snel naar het werk te trappen zijn die routes minder gepast.”

“Het probleem is dat de bewegwijzering uitsluitend via een – weliswaar goed uitgekiend – systeem van nummers verloopt, de zogenaamde knooppunten. Functionele fietsers willen in de eerste plaats weten hoe ze zo snel mogelijk van de ene plek naar de andere rijden. Ook binnen een dorp zijn ze op zoek naar specifieke informatie: waar is de openbare bibliotheek? Hoe kom ik bij het zwembad? Gebrekkige bewegwijzering leidt tot een onderbenutting van het recreatieve fietsnetwerk. We vragen aan de Vlaamse overheid, de architect van het

fietsknopennetwerk, hoe we de recreatieve fietsroutes in de toekomst beter kunnen afstemmen op het functionele fietsverkeer. Wij pleiten voor een functionele bewegwijzering.”

Aan de aanleg van veilige, robuuste fietspaden hangt vanzelfsprekend een prijskaartje. Zijn die kosten altijd te verantwoorden?

“Het komt er ook hier op aan om keuzes te maken. Gelukkig kosten fietspaden heel wat minder dan autowegen. Wij pleiten ervoor om vooral – maar niet alleen – te investeren in de gebieden met de hoogste verkeersdruk. De meeste verplaatsingen gebeuren vandaag in de economische ruit Antwerpen-Leuven-Brussel-Gent. Hier prioritair investeren in de fietsinfrastructuur brengt de maatschappij het meest op: hoe meer mensen we uit hun auto en op de fiets krijgen, hoe minder files en hoe beter de luchtkwaliteit. We moeten ervoor zorgen dat die stadscentra vlot bereikbaar zijn per fiets en dat de ringwegen doorbroken worden met veilige oversteekplaatsen.”

Meer info:
www.mobielvlaanderen.be
www.fietsersbond.be

Fietsweb rond Brussel in de maak

Ook de mobiliteit in en rond Brussel kan vlotter en veiliger. In de toekomst verbindt 400 kilometer fietspaden de Vlaamse Rand met Brussel. Met dank aan het Fiets-GEN, een initiatief van het Vlaamse en Brusselse Hoofdstedelijke Gewest en de provincie Vlaams-Brabant.

Fietsmanager **Jan Pelckmans** van de Vlaamse overheid: “In Brussel en de Vlaamse Rand gebeurt vandaag maar 4 procent van de verplaatsingen met de fiets. Niet verwonderlijk: er zijn nauwelijks veilige en comfortabele fietspaden. Daarom neemt men voor de meeste korte verplaatsingen de auto, en dat werkt de bijna permanente verkeerscongestie in en rond Brussel in de hand. Het fileeend is een van de belangrijkste barrières voor de verdere economische ontwikkeling van de regio. Door de sterke bevolkingsaan groei in Brussel zullen de verplaatsingen en verkeersdruk alleen maar toenemen. Maatregelen om de mobiliteit te verbeteren zijn dan ook broodnodig.”

Van Zaventem naar Brussel

“Met de bouw van het Fiets-GEN zit nu een eerste puzzelstuk van die maatregelen in de pijplijn. We willen dat gebiedsdekkende netwerk van ongeveer 400 kilometer fietswegen tegen 2025 realiseren. Daarvan ligt 205 kilometer in de Vlaamse Rand en 193 kilometer op Brussels grondgebied. 15 procent van het netwerk beantwoordt vandaag al aan de kwaliteitseisen.”

Zo kun je bijvoorbeeld snel en veilig van Zaventem, Wezembeek-Oppem en Machelen naar Brussel fietsen. Daar heeft de VLM, met steun van het Vlaamse Gewest, de provincie Vlaams-Brabant en de

betrokken gemeenten, zes nieuwe fietspaden aangelegd. Straks komen er in Kraainem, Zaventem en Machelen nog drie fietspaden bij. Die sluiten aan op de fietsroutenetwerken van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest. In de toekomst wordt het ook mogelijk om veilig te fietsen van het station van Zaventem naar de Grote Markt in Brussel. De Vlaamse en Brusselse partners onderzoeken nu ook of men via een fietsbrug een route kan aanleggen van woonwijken in de oostrand van Brussel tot de bedrijventerreinen in de luchthavenregio.

HUIS VAN DE HEER WORDT

Visualisatie van het project Clarenhof, waarbij een kloosterkapel van de clarissen getransformeerd wordt tot serviceflats (Hasselt)

HUIS VAN HET VOLK

Een dorp zonder kerk is als een tuin zonder boom. Kerken lopen dan wel leeg, hun emotionele en visuele waarde blijft. Het lot van een kerk laat niemand onberoerd. Vandaag wordt volop nagedacht over de toekomst van onze kerken. Met een brief aan alle Vlaamse gemeentebesturen, kerkfabrieken en centrale kerkbesturen startte minister Geert Bourgeois het debat over nieuwe bestemmingen voor onze kerken.

Het Nederlandse woord 'kerk' komt van het Griekse *kūrikón*, 'huis van de Heer'. Het Franse woord *église* is etymologisch afgeleid van het Latijnse *ecclesia*, dat 'samenroepen van mensen' betekent. De kerk een gemeenschapsfunctie geven, aangepast aan de hedendaagse noden, lijkt dus niet zo'n gek idee. Ook de Kerk zelf is zich ten volle bewust van die maatschappelijke veranderingen.

"Het bisdom beseft dat het aantal gelovigen met de dag slinkt, en dat er te veel en te dure infrastructuur is. We zoeken naar gepaste oplossingen door kerken nieuwe bestemmingen te geven", zegt **Werner Van Laer**, stafmedewerker van het aartsbisdom Mechelen-Brussel. Overhaast te werk gaan wil het bisdom echter niet. "'Desaffectatie' of ontwijding van een kerk voor een herbestemming is de meest drastische stap, maar er zijn ook andere manieren om de kerk in een veranderende wereld te integreren. De Vlaamse bisschoppen hebben hiervoor een aantal mogelijkheden en richtlijnen uitgewerkt. Van valorisatie

en medegebruik tot nevenbestemming en zelfs herbestemming."

Tweede Hagia Sophia?

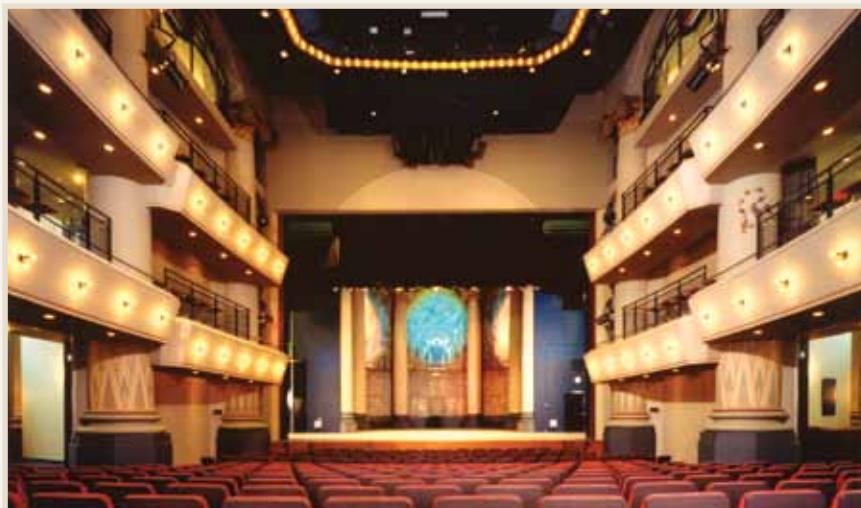
De kerk in het midden houden lijkt het credo. Maar kan een kerk tot in de eeuwen beschermd worden tegen 'ongewenst' gebruik? "Bij een effectieve verkoop van een kerk ligt het uiteraard moeilijk. In geval van doorverkoop vervallen de gemaakte afspraken. Hier kunnen we zeker nog wat meer expertise gebruiken", zegt Werner Van Laer.

Wie komt er precies in aanmerking om een kerk een nieuw elan te geven? Werner Van Laer: "Op de eerste plaats proberen we andere katholieke of christelijke geloofsgemeenschappen aan te trekken voor medegebruik. Niet-christelijke rituelen of vieringen, zoals die van de islam, zijn minder evident. Door de specifieke symboliek van een kerk zijn ze ook niet echt vragende partij." Een tweede Hagia Sophia – waarbij een kerk tot in 1934 als moskee dienstdeed – is dus niet meteen aan de orde.

Kerk in nieuw gewaad

Een bisschoppelijke leidraad somt de mogelijkheden op om nieuw leven in een kerkgebouw te blazen:

- **Valorisatie** staat voor een occasioneel alternatief gebruik van het kerkgebouw met respect voor het normale gebruik. Bijvoorbeeld: kunsthistorische rondleidingen, concerten, voordrachten, conferenties of tijdelijke tentoonstellingen.
- Bij **medegebruik** kunnen andere katholieke of christelijke geloofsgemeenschappen van de kerk gebruikmaken.
- Een kerk die te groot is voor de kerkgemeenschap, kan een **nevenbestemming** krijgen. Soms wordt het gebouw, buiten de uren van de religieuze activiteiten, voor andere doeleinden gebruikt. Bijvoorbeeld als naschoolse opvang voor kinderen, of als consultatieruimte voor Kind en Gezin. In andere gevallen wordt de kerk heringericht voor andere doelen, zoals een permanente tentoonstelling. Er blijft dan wel een liturgisch gedeelte bestaan.
- Bij **herbestemming** wordt de kerk, via de kerkrechtelijke procedure, definitief aan de eredienst onttrokken in ruil voor een nieuwe functie. Alleen de bisschop kan hierover beslissen.

Kerk als theaterzaal De Maagd in Bergen op Zoom

Gemeenten moeten zelf oplossingen zoeken om het beheer van hun kerkgebouw betaalbaar te houden

Jan Jaspers, CRKC

Met dank aan Napoleon

“Om het huidige debat over de toekomst van kerken te kunnen situeren, moet je het wettelijke en financiële plaatje begrijpen. Daarvoor is enige kennis van de structuur en de geschiedenis van het Belgische kerkinstituut nodig”, zegt **Jan Jaspers** van de vzw Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur (CRKC).

België is opgedeeld in gemeenten, die bestaan uit een of meerdere parochies met minstens één kerk. Die zijn echter geen eigendom van de Kerk. “Een gevolg van de Franse Revolutie en het bewind van Napoleon”, stelt Jan Jaspers. “Kerken werden vanaf dan eigendom van de gemeenten. Die stelden de kerkgebouwen dan weer ter beschikking van de Kerk. Het bisdom is dus geen eigenaar, maar de bisschop heeft wel het laatste woord over het lot van een kerk.”

“Aan elke parochie werd één kerkfabriek toegewezen die de financiën beheert voor het uitvoeren van de eredienst. Die instantie beschikt over eigen middelen; bij een tekort past de gemeente bij. Daarnaast kwam er per twee kerkfabrieken ook een centraal kerkbestuur, als overlegorgaan tussen provincie, gemeente en kerkfabriek.”

Nieuwe tijden, nieuwe wetten

In 2004 moderniseerde een nieuw Vlaams decreet de napoleontische bepalingen. Het centrale kerkbestuur werd een volwaardige gesprekspartner van de overheid, met een ondersteunende rol voor de kerkfabrieken. Het centrale kerkbestuur coördineert de budgetten en de onlangs verplichte meerjarenplannen,

en faciliteert het administratieve en financiële beheer van de kerkfabrieken.

Het evenwicht tussen aanbod en gebruik van parochiekerken lijkt verbroken, en daar wil de Vlaamse overheid iets aan doen. In 2011 werden de knelpunten en uitdagingen in kaart gebracht. Minister Geert Bourgeois, bevoegd voor Onroerend Erfgoed en Binnenlands Bestuur, schreef de nota *Een toekomst voor de Vlaamse parochiekerk*. Daarin formuleert hij concrete adviezen en stelt hij nieuwe beleidsinstrumenten voor: “Alle gemeentebesturen, kerkraden, centrale kerkbesturen en bisschoppelijke overheden moeten een langetermijnsvisie uitwerken voor de toekomst van de parochiekerken. De financiële afspraken tussen gemeente en kerkfabrieken moeten aan het begin van een bestuursperiode vastgelegd worden in een meerjarenplan.” Om de betrokken partijen hierin nog meer te ondersteunen volgde in 2012 een reeks wijzigingen aan het Vlaamse decreet.

Bottom-up

“Belangrijk in dat hele discours is dat de verandering van onderuit komt”, zegt Jan Jaspers. “Gemeenten moeten zelf het voortouw nemen om oplossingen te zoeken om het beheer van hun kerkgebouw betaalbaar te houden.” Werner Van Laer voegt toe: “De toekomst van de kerk is vooral een lokale aangelegenheid en verschilt sterk van parochie tot parochie.”

“Het wijzigingsdecreet van 2012 heeft het lokale overleg tussen de gemeente en het centrale kerkbestuur verstevigd, maar het zijn de gemeenten die over de administratieve of technische expertise

en logistieke middelen beschikken. Om het huidige gebruik van kerken in kaart te brengen, startte het Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur een bevestiging van alle Vlaamse parochies. Van de meer dan duizend parochies moeten er nog zo'n honderdzeventig reageren. De conclusies gebruiken we om binnenkort een gepast beleid uit te werken. We kunnen wel al vaststellen dat veel kerken nu al voor andere doeleinden worden ingezet, en dat niet enkel de gelovige gemeenschap zich het lot van een kerk aantrekt”, besluit Jan Jaspers.

En in het buitenland?

Niet alleen in Vlaanderen, maar ook in de rest van Europa is het zoeken naar nieuwe kerkbestemmingen. “Soms is de situatie schrijnend. Kleine Franse dorpjes hebben bijvoorbeeld te weinig middelen om hun kerk te onderhouden, waardoor verwaarlozing optreedt. Door onverschilligheid verkommen er duizenden kerken. In Nederland staan ze al verder. Als de kosten groter zijn dan de baten, gaan ze over tot herbestemming. De komende acht jaar zullen daar heel wat kerken hun deuren sluiten. Onze noorderburen opteren ook sneller voor verkoop, of af en toe zelfs voor de sloophamer. In Duitsland is het principe van *Grabeskirche* dan weer populair: kerken als begraafplaatsen of columbarium voor urnen. Vergeleken met het buitenland zijn de Belgische kerken door de betere financiële omkadering heel goed onderhouden”, concludeert Werner Van Laer.

Landen gaan ook bij elkaar te rade. Internationaal wordt intens overlegd via Future for Religious Heritage (FRH), het Europese netwerk voor waardevolle religieuze plaatsen. Die organisatie is nu bezig aan een kennismakingsronde door heel Europa met als doel de situatie van het religieuze erfgoed te leren kennen.

De conceptnota van minister Bourgeois en andere nuttige documenten vind je op <http://binnenland.vlaanderen.be>.

Wijkkerkje wordt kleuterschool

Het Schoolke in Rugge is een gelukkige ‘nieuwe kerkgebruiker’. Directrice Lieve Bultereys is alvast in de wolken.

Alles begon in 2006 toen het Federaal Voedselagentschap het oude schooltje in Rugge afkeurde. Maar als God een deur sluit, opent hij elders een raam. Hulp kwam uit onverwachte hoek. De vzw Katholiek Onderwijs kon de nabijgelegen kerk aankopen, gedeeltelijk met de erfenis van een vroegere lerares. Het jonge kerkje (1957) werd – deels met subsidies – heringericht tot een fris en modern schoolgebouw.

“Het is geen passiefbouw, maar het heeft wel een ventilatiesysteem en vloerverwarming. Onze deken Achiel Roets, die oog heeft voor design, hielp bij de smaakvolle inrichting. Vele bestaande elementen werden behouden, zoals de toren, het brandglas en het kruis. In de sacristie staan nu snoezige toiletjes te blinken; het doksaal fungeert als directiebureau en leraarskamer. De refter is nieuwbouw en er is een stukje overdekte speelplaats bij gekomen. De dorpelingen zijn blij dat het kerkje weer leeft. Vroeger kwamen zelfs mensen van buitenaf naar de mis in deze hechte gemeenschap”, vertelt **Lieve Bultereys** enthousiast. “Nu dartelen er zeventig kleutertjes rond, dubbel zoveel als in het oude schooltje!”

Vroeger kerk, nu een fris en modern schooltje met overdekte speelplaats

Het doksaal dient nu als directiebureau en leraarskamer.

Om klaslokalen te creëren kwamen er nieuwe verdiepingen en compartimenten.

Kerk becijferd

Vlaanderen telt maar liefst 1850 parochiekerken voor 308 gemeenten. Daarvan is een op de drie kerken beschermd als monument. In 2009 betaalden de Vlaamse gemeenten 41 miljoen euro voor exploitatietoelagen aan kerkfabrieken, en nog eens 34 miljoen euro aan investeringstoelagen. Slechts 20 procent van de kerkfabrieken is zelfbedruipend. In 97 procent van de parochiekerken worden nog erediensten gehouden. Ongeveer 5 procent van de Vlaamse bevolking gaat naar de wekelijkse mis. Eind 1970 was dat nog 33 procent.

Een kerk koop je soms al voor 250.000 euro, zoals de Sint-Bartholomeuskerk van Kaaskerke. Naast een woongedeelte maakte de koper in die kerk ook een antiekzaak met expositieruimte. In Nederland kocht een vastgoedmagnaat de Nieuwezijds Kapel in Amsterdam dan weer voor een slordige 40 miljoen euro.

Meer informatie: www.crc.be en www.openkerken.be

KRISTOF HELPT

De ambitieuze milieudoelstellingen van het Mestactieplan stellen de Vlaamse landbouwers voor grote uitdagingen. Oordeelkundig bemesten is geen peulenschil en sommige boeren zitten om de juiste kennis verlegen. Bedrijfsadviseur Kristof Bauwens van de VLM en zijn collega's weten raad. "Wij wijzen niet met het vingertje."

NAAM
KRISTOF BAUWENS
LEEFTIJD
26 jaar
DIPLOMA
Bachelor Agro- en biotechnologie
JOB
Bedrijfsadviseur sinds 2007
BEDRIJF
Vlaamse Landmaatschappij
HOBBY'S
Jeugdbeweging KLJ, meehelpen op het landbouwbedrijf van mijn ouders

NAAM
KRIS VAN DE WOESTIJNE
LEEFTIJD
42 jaar
DIPLOMA
A2 Mechanica
JOB
Landbouwer sinds 2010
BEDRIJF
60 hectare landbouwgewassen in Oppuurs
HOBBY'S
Lekker uit eten gaan en reizen

LANDBOUWERS SLIM BEMESTEN

“Samen met mijn collega’s adviseer en sensibiliseer ik landbouwers om oordeelkundig te bemesten en help hen om een uitgekiend bemestingsplan op te maken. Op onze dienst werken negentien adviseurs, die in heel Vlaanderen de boer op gaan.”

“Landbouwers komen op verschillende manieren met ons in contact. Als een overschrijding van het nitraatresidu is vastgesteld, nemen we zelf contact op met de landbouwer. We stellen dan voor om samen zijn bemestingspraktijken te bekijken. Zo kunnen we tonen waar en hoe het beter kan. Maar landbouwers kunnen ook zelf om begeleiding vragen. Hoe maak je een bemestingsplan en -register op? Hoe zet je bedrijfseigen mest optimaal in? Hoeveel mest mag je van buiten het bedrijf aanvoeren? Met al die vragen komen landbouwers bij ons terecht. Het gebeurt ook dat we zelf de landbouwer contacteren om concrete projecten te bespreken. Dat doen we vooral in gebieden rond zogenoemde rode MAP-meetpunten (Mestactieplan), waar nog te veel nitraat in het oppervlaktewater zit.”

Totaalkijk

“Vanuit onze dienst bekijken we het bedrijf in zijn geheel: over welk type bedrijf gaat het, welke gewassen worden er geteeld? Hoe ziet de mestbalans van het bedrijf eruit, hoeveel grond komt in aanmerking voor mestspreading? Welke mestsoorten gebruikt de landbouwer? Al die parameters breng ik in kaart. Daarnaast beoordeel ik de ligging van de percelen van het bedrijf ten opzichte van de MAP-meetpunten. Want als het om een rood meetpunt gaat, is het gebied errond een ‘focusgebied’. Daar gelden strengere drempelwaarden voor nitraatresidu.”

“Eerst verzamel ik allerlei informatie over het bedrijf. Daarna ga ik op bedrijfsbe-

zoek om de informatie te bespreken met de landbouwer. Vanop mijn bureau kan ik immers onmogelijk alle parameters juist inschatten. Tijdens het bezoek bespreken we vooral de bemestingspraktijken van het bedrijf en overlopen we de mestadministratie. Indien nodig zet ik de landbouwer op weg om de administratie anders aan te pakken. Na het bezoek verwerk ik alle gegevens en stel ik mijn advies op. Soms spring ik een paar weken later opnieuw binnen bij de landbouwer om een en ander nog eens door te nemen. Ook voor ons is het belangrijk om te weten of onze adviezen de landbouwer vooruithelpen. Voor perceels- of teeltspecifieke adviezen verwijzen we door naar de experts van het Coördinatiecentrum Voorlichting en Begeleiding duurzame Bemesting (CVBB). Met hen werken we nauw samen.”

Leefbare landbouw

“Ik vind het belangrijk om oog te hebben voor de eigenheid van een bedrijf. Adviezen kunnen nogal verschillen, want ook landbouwbedrijven zijn erg divers. Een goede waterkwaliteit is het doel, maar een bedrijf moet ook leefbaar zijn. In onze begeleiding streven we naar een gezond evenwicht.”

“Landbouwers moeten ons graag zien komen omdat we hen vooruithelpen. Wat wij niet doen, is met het vingertje wijzen en zeggen: ‘Dit is niet in orde en dat doe je fout.’ Ons uitgangspunt is dat we samenwerken aan een duurzame landbouw, met respect voor het leefmilieu. Landbouwers beschouwen ons soms nog als onderdeel van de Mestbank. Maar onze dienst werkt los van de Mestbank. Als we merken dat er iets fout loopt bij het bedrijf, melden we dat niet aan de controle instanties. We spreken er de landbouwer wel op aan en we verwachten een gepaste aanpak en beterschap. Gelukkig zijn er steeds meer

bedrijven die onze begeleiding echt als een meerwaarde zien. We merken dat landbouwers hun eigen bemesting veel actiever opvolgen, dat ze er bewuster mee omgaan en dat ze zicht proberen te krijgen op het hele plaatje.”

Kris Van de Woestijne,
landbouwer in Oppuurs

“Geen sancties
of boetes riskeren”

“Het advies van Kristof helpt mij om binnen de bemestingsnormen te blijven en de mestwetgeving zo goed mogelijk te respecteren. Als ik te veel mest gebruik, kom ik in de problemen. Door overbemesting realiseer ik op een perceel misschien een meeropbrengst van 5 procent, maar ik riskeer dan sancties of misschien wel een boete.”

Meetbaar effect

“Of het vooruitgaat met de waterkwaliteit? Uit recente metingen blijkt dat het gemiddelde nitraatresidu in Vlaanderen daalde van 84 kilogram nitraatstikstof per hectare in 2011 tot 52 kilogram per hectare in 2012. Het nitraatresidu voor 2012 ligt ook lager dan de 66 kilogram per hectare die in 2010 werd opgemeten. De dalende trend die zich vanaf 2007 manifesteert, kunnen we dus bevestigen. Door de lagere nitraatresidu’s vermindert het risico op uitspoeling naar het oppervlakte- en grondwater in de winterperiode. Dat zou moeten resulteren in een betere waterkwaliteit in de MAP-meetpunten. We zijn op de goede weg, maar er is nog werk aan de winkel.”

Dorp in de kijker

Hoe kun je je dorp beter tonen dan via de activiteiten van de dorpsbewoners? Via 'Dorp in de kijker' worden de typische elementen van het dorp samengebracht door verschillende lokale verenigingen, met hulp van de plaatselijke Landelijke Gilden. Zo streven ze naar meer sociale cohesie in het dorp. Naast de toeristische hotspots telt het Vlaamse platteland immers een aantal niet te missen pareltjes. De deelnemers dit jaar zijn Liezele (Antwerpen), Gruitrode (Limburg), Sint-Pieters-Rode (Vlaams-Brabant), Hamme-Sint-Anna (Oost-Vlaanderen) en Veldegem (West-Vlaanderen).

www.landelijkegilden.be

Veiliger landelijke wegen

Landelijke wegen worden steeds intensiever en diverser gebruikt. Niet alleen is er meer landbouwverkeer; ook fiets- en wandelroutes winnen aan populariteit. Dat zorgt voor verkeersonveilige situaties en meer onderhoudskosten. Hoe kunnen we die landelijke wegen veilig inrichten en efficiënt beheren? Het functietoekenningsplan, uitgewerkt door de VLM met steun van het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO), biedt hierop een antwoord. Het VVSG-boek *Een nieuwe aanpak voor landelijke wegen*. Het functietoekenningsplan legt het plan helder uit via talrijke illustraties. Zo inspireert het gemeenten die op een toekomstgerichte manier willen omgaan met hun landelijke wegennet. Ook voor ruimtelijke planners, bouwkundigen, architecten, ... is het een handig werkinstrument.

Bestel nu het boek via www.politeia.be.

Stukje bos aan de stadsrand

Dat Brussel weleens de groenste hoofdstad van Europa genoemd wordt, heeft het te danken aan de grote groene long in het zuiden, het Zoniënwoud. Die groene smaragd flirt met de grenzen van de stad en het platteland. Onlangs kreeg de website van het Zoniënwoud een heuse make-over. De nieuwe, interactieve website is een initiatief van de drie gewesten en toont dat natuur niet bij onze gewestgrenzen stopt. Ga naar www.zonienwoud.be en laat je verrassen door die natuurpracht!

€417.000.000

Zoveel gaf de Belg in 2013 uit aan bioproducten. Bijna 89 procent van de Belgische gezinnen kocht vorig jaar weleens een bioproduct. 18 procent van de gezinnen is regelmatige biokoper, goed voor 78 procent van alle biobestedingen. In Vlaanderen steeg de verkoop van verse bioproducten met 12 procent; voor heel België is dat 7 procent.

www.bioforumvlaanderen.be

Kortetermijnprojecten

Minister voor Plattelandsbeleid Kris Peeters wil investeren in enkele Vlaamse regio's via kortetermijnprojecten. Het gaat om het Veldgebied Brugge, het Scheldeland-schapspark, de regio Schelde-Leie, de Vlaamse Rand, de Merode en het gebied De Wijers. Goedgekeurde projecten worden tot 50 procent gesubsidieerd met een maximaal bedrag van 20.000 euro. De timing en de voorwaarden verschillen per regio.

Op www.vlm.be/overheden vind je de komende maanden alle informatie.

Wedstrijdje duurzaamheid

Van juli tot midden september kun je stemmen op de duurzaamste projecten in het kader van 'Prima Plattelandsproject 2013'. Die wedstrijd is een initiatief van het Vlaams Ruraal Netwerk. Op 14 maart moesten alle inzendingen binnen zijn rond een van de vier thema's: duurzame ontwikkeling op bedrijfs- of streekniveau, duurzaam beheer van de open ruimte, en duurzame maatschappelijke betrokkenheid. In november worden de winnaars bekendgemaakt.

Over de stemming vind je binnenkort hier meer informatie: www.ruraalnetwerk.be/prima-plattelands-project-2013.

Buitenkans digitaal!

Buitenkans staat boordevol eigenzinnige informatie over de ontwikkelingen en trends op het platteland. Vanaf nu komt *Buitenkans* bij heel wat mensen gratis in hun mailbox terecht.

Wil je *Buitenkans* ook digitaal ontvangen of wil je *Buitenkans* enkel nog in je mailbox en niet meer op papier, stuur dan een mailtje naar buitenkans@vlm.be.

Je vindt de digitale versie van *Buitenkans* ook op www.vlm.be/algemeen/buitenkans. Je kunt er bovendien online bladeren in de vorige edities.

Willen we een dorpenbeleid?

Bijna de helft van de Vlamingen woont in een dorp. Toch bestaan er in Vlaanderen administratief gezien geen dorpen, maar wel 308 gemeenten, die meer dan 1200 dorpen omvatten. Een sterke dorpsontwikkeling moet vermijden dat dorpen eroderen tot louter woonkernen. Door in te zetten op lokale activiteiten, zowel sociale als economische, en op een doordacht bouwbeleid, ondersteunen we de ontwikkeling van dorpen. Dat zijn de conclusies waarmee de studiedag van de Plattelandsacademie van de Landelijke Gilden werd afgesloten op 6 maart 2013.

Verslag en presentaties van de studiedag vind je op www.plattelandsacademie.be.

HOE MAKEN WE KOMAF MET VOEDSELVERLIES?

Jaarlijks gaat er in Vlaanderen ongeveer 2 miljoen ton voedsel verloren. Zowat 10 procent daarvan zijn voedselresten die we als consument in de vuilnisbak gooien. De rest zijn nevenstromen en verliezen die her en der in de voedselketen ontstaan. In vergelijking met veel andere landen swingt het voedselverlies in Vlaanderen niet eens de pan uit. Hoe komt dat? En wat kunnen we doen om de verliezen verder in te perken? Vijf tenoren in het debat over duurzaam voedsel geven tekst en uitleg.

Willy Sarlée van de Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij (OVAM)

“Alle schakels van de keten moeten mee op de kar”

“In Vlaanderen gaat jaarlijks 2 miljoen ton voedsel en nevenstromen verloren. Ter vergelijking: de Vlaamse voedingssector produceert jaarlijks ongeveer 15 tot 19 miljoen ton voeding. Ongeveer 85.000 ton voedsel belandt bij de consument thuis in het restafval. Tel daarbij het voedselafval in het groente-, fruit- en tuinafval (gft) en je komt aan 155.000 à 235.000 ton. De hoge cijfers over de verspilling van een derde tot de helft van het voedsel die in internationale rapporten en de media opduiken, kunnen dus niet zomaar geëxtrapoleerd worden naar Vlaanderen.”

“Dat we de voedselverliezen in Vlaanderen binnen de perken houden, is te danken aan inspanningen van de hele keten: landbouw, voedingsindustrie, distributie, horeca en huishoudens. De Vlaamse overheid legt bovendien al jaren de klemtoon op afvalpreventie. Dat werpt vandaag zijn vruchten af: elke inwoner produceert jaarlijks ‘slechts’ 114 kilogram huisvuil. Met die cijfers is Vlaanderen de beste leerling van de Europese klas.”

Synchrone keten

“In 2011 lieten we het voedselverlies in de hele voedselketen in kaart brengen. Vier thema’s lieten we bestuderen: houdbaarheidsinformatie, verpakkingen,

sociale distributie en productie-uitval bij aardappelen, groenten en fruit. De resultaten van dat onderzoek zijn vandaag het vertrekpunt om de problematiek van voedselverliezen aan te pakken. Dat doen we in overleg met alle spelers in de keten. In elke schakel van de keten gaat immers voedsel verloren: door niet op tijd of onjuist te oogsten, bewaren, transporteren, bewerken, verkopen en consumeren.”

“Voor een duurzame voedselzekerheid moeten we de schakels beter op elkaar afstemmen. Met de sociale economie wordt bijvoorbeeld bekeken hoe het transport van de winkelpunten naar voedselbanken en sociale kruideniers beter kan. Het ketenoverleg wordt voortaan gecoördineerd door de Interdepartementale Werkgroep Voedselverlies.”

Meer info? Download de studie Voedselverlies in ketenperspectief via www.ovam.be. Volg ook de werkzaamheden van de Interdepartementale Werkgroep Voedselverlies via www.vlaanderen.be/landbouw/voedselverlies.

Guy Depraetere, bioboer en secretaris van het Algemeen Boerensyndicaat (ABS)

“Onze boerderij werkt in een gesloten kringloop”

“In de landbouwsector gaat bijzonder weinig voedsel verloren. Dat is niet meer dan logisch: een landbouwer verdient niets aan landbouwproducten die verloren gaan. Als een boer merkt dat zijn voedsel niet verkocht raakt, dan zal hij alles in het werk stellen om zijn producten zo nuttig mogelijk te gebruiken. In eerste instantie voor menselijke consumptie, en pas als die piste uitgesloten is, voor diervoeding. Zijn ook die kanalen uitgeput, dan kan het voedsel nog van nut zijn als bemesting. Dat maakt de kringloop rond.”

zoals knolselder, kool en pompoen. Sinds kort zijn we ook gestart met hoeve-verkoop en staat er een aardappelautomaat op ons erf. Ons landbouwbedrijf functioneert in een bijna gesloten kringloop. Al het voedsel voor onze dieren produceren we zelf; we moeten zo goed als niets bijkopen. In de toekomst willen we het vlees bovendien op onze boerderij verkopen. Een beenhouwer bereidt de pakketten voor ons. Zo zetten we het principe van de korte keten in de praktijk en beperken we het voedselverlies tot een absoluut minimum.”

“Drie jaar geleden hebben mijn zoon en ik de stap naar biologische akkerbouw en vleesveeteelt gezet. Wij zijn die weg niet alleen om filosofische redenen ingeslagen, maar vooral omdat we verwachten dat diversifiëren ook financieel rendeert. Ons landbouwbedrijf van ruim 90 hectare is naar Vlaamse normen redelijk groot. Maar wij vrezen dat dat in de toekomst niet langer zal volstaan om op te boksen tegen de grootschalige landbouwbedrijven. Daarom hebben we gekozen voor meerwaarde en diversificatie.”

“Ik zie wel veel voedselverspilling op de versmarkt, die onze groenten selecteert en doorverkoopt aan de retailbedrijven. 70 procent van de aardappelen die we daar vorig seizoen aanboden, voldeed niet aan hun normen. Dat zijn aardappelen met kleine vlekjes of gaatjes, die je in principe gewoon kunt wegsnijden bij het schillen; de smaak van de aardappel blijft immers dezelfde. De retailbedrijven leggen de esthetische lat voor groenten en fruit onrealistisch hoog en dat werkt het voedselverlies in de hand. Als wij diezelfde aardappelen sorteren, is maar 25 procent niet geschikt. We verkopen die nu aan kleine verkooppunten en hebben steeds tevreden klanten.”

Korte keten

“We telen vooral graan voor veevoeding, maar ook maïs, triticale, gras-klaver, voederbieten, aardappelen en veldgroenten

Meer info: www.hoftemuizenhole.be

Ivo Mechels, woordvoerder van Test-Aankoop

“Beter communiceren over houdbaarheid van etenswaren”

“Er bestaat veel verwarring over de houdbaarheidsinformatie van producten. Vaak kennen mensen het verschil niet tussen ‘te gebruiken tot’ (TGT) en ‘ten minste houdbaar tot’ (THT). Dat laatste komt voor op langer houdbare producten zoals rijst, meel en pasta. Weinig mensen weten dat ze die etenswaren ook na de THT-datum nog kunnen consumeren, tenminste als ze goed bewaard werden. Daardoor belandt nog eetbare voeding al te vaak in de vuilnisbak.”

“Anders is het bij bederfbare producten zoals vis, vers vlees en zuivelproducten,

die maar enkele dagen bewaard kunnen worden, en dan nog in de koelkast. Op die producten staat ‘te gebruiken tot’, een datum die je beter niet overschrijdt als je geen gezondheidsrisico’s wilt lopen. De communicatie naar de consument moet dus beter. Op verpakkingen van producten wordt de productie-datum best vermeld, zodat consumenten een beter idee krijgen van de versheid van de producten.”

Koudeketen respecteren

“Ook voedselbanken en sociale kruideniers kunnen helpen om voedselverspilling tegen te gaan. Daarbij is het wel

belangrijk dat bij transport en bedeling de koudeketen gerespecteerd wordt. De juiste bewaartemperatuur is immers cruciaal voor de versheid van voeding. Hetzelfde geldt voor producten uit snelverkoop: in een eerdere test van Test-Aankoop bleek zowat een derde van de aangekochte stalen in snelverkoop niet meer geschikt voor verkoop, laat staan voor consumptie.”

Vic Demeester,
milieucoördinator van Colruyt

“Slechts 3% van de aangekochte goederen gaat verloren”

“Bij Colruyt staat preventie van voedselverlies voorop. Dat begint al bij de aankoop van de voedingswaren voor onze winkels. Om in te schatten welke producten we in een bepaalde week zullen verkopen, analyseren we onze verkoopgeschiedenis. We beschikken daarvoor over een enorme databank die bijhoudt wanneer welke producten over de toonbank gaan. Daarop laten we verschillende parameters los, zoals de temperatuur, het weer, aankomende feestdagen, maar ook de populariteit van de producten. Zo stemmen we de aankoop maximaal af op de verkoop.”

Flexibel bestelsysteem

“Met dat systeem kunnen we bovendien snel schakelen om bestellingen bij te sturen. Stel: voor vandaag hebben we acht palletten witloof besteld en voor morgen ook. Als de aankoper merkt dat het witloof minder vlot verkoopt dan verwacht, dan kan hij de bestelling van

de dag erop nog bijsturen. Dat systeem werkt bijzonder accuraat en maakt dat we weinig voedsel verliezen. Volgens onze cijfers is dat maar 3 procent van de aangekochte goederen over de hele distributieketen.”

“Naast een uitgekiend aankoopbeleid zetten we ook in op innovatieve verpakkingen om het voedselverlies tegen te gaan. We werken met kleinere porties en hersluitbare verpakkingen. Ook gebruiken we slimme verpakkingen, zoals verpakkingen onder beschermende atmosfeer (*Modified Atmosphere Packaging* of MAP), waarbij de lucht vervangen wordt door een gasmengsel dat bestaat uit het antimicrobiële koolstofdioxide en stikstofgas. Dat verlengt de houdbaarheid van voedingswaren tot twee weken.”

Voedselbanken

“Versproducten zoals yoghurt, kaas en vleeswaren die bijna vervallen, halen we

Nathalie Guillaume, sustainability manager van Danone

40% minder voedselverlies in onze fabriek in Rotselaar

“Voor Danone is het tegengaan van voedselverliezen een prioriteit. Voedselverliezen hebben immers een enorme economische, ecologische en sociale impact. Daarom hebben we in 2012 beslist om ons actieplan tegen voedselverlies op te drijven. Eén van onze managers werkt nu voltijds aan de reductie van verliezen. Ook de 300 medewerkers die in onze fabriek in Rotselaar werken, beperken het voedselverlies tot een minimum door dagelijks gerichte maatregelen te nemen. Hierdoor verwacht Danone de voedselverliezen in 2013 met 40 procent terug te dringen in de fabriek en met 20 procent in het logistieke centrum.”

Reeks initiatieven

“De meeste voedselverliezen bij Danone zijn producten die terugkomen van de winkels omdat ze niet verkocht werden. Producten die nog niet vervallen zijn, gebruiken we voor degustaties in winkels of schenken we aan de voedselbanken. In theorie zouden er geen voedselverliezen mogen optreden in de winkels, gezien de versheid van onze producten als ze geleverd worden. Toch zien we dat in de winkelpunten het meeste voedsel verloren gaat. Om te achterhalen hoe dat komt, voeren we nu twee studies uit over consumentengedrag. Met de resultaten willen we ons actieplan verder verfijnen.”

“Ook in de fabriek bestaat het risico dat voedsel verloren gaat bij elke stap van het productieproces. Zo kan bij het opvullen van de yoghurtpotjes verlies optreden. Ze kunnen slecht afgesloten zijn of een fout op het etiket vertonen. Producten die nog goed zijn voor consumptie, werpen we niet weg. Daarom hebben we een machine geïnstalleerd die de sluiting van de potjes screent. De potjes die een nieuw etiket moeten krijgen, komen in blauwe bakken, die met een slechte sluiting in rode bakken om weg te werpen. Het is de som van een hele reeks inspanningen die het voedselverlies in elke fase van het productieproces moeten tegengaan.”

drie dagen op voorhand uit de rekken. Ze worden centraal ingezameld en aan de voedselbanken van Vlaams-Brabant geschonken. Zo helpen we minderbedeelden uit de nood en zorgen we ervoor dat de consument thuis minder voedsel verliest.”

Groene elektriciteit

“Als een voedingsproduct toch in de rekken blijft liggen, dan valoriseren we het maximaal in dierenvoeding. Daarvoor werken we samen met gespecialiseerde bedrijven. In laatste instantie wordt de organische fractie vergist. Met het methaangas dat bij dat proces vrijkomt, wordt groene elektriciteit opgewekt. De warmte wordt gebruikt om een woonwijk te verwarmen. Het restant, het zogenaamde digestaat, dient als bodemverbeteraar in de tuinbouw. Zo is de kringloop rond. We maken ons sterk dat er bij ons zo goed als geen voedsel in de verbrandingsoven terecht komt.”

Paardenprocessie Hakendover

Als het dorp geurt van
opgeruimde netheid
hijst de toren zijn vlag.
Kramen bouwen verwachting.

Eer de oogst van zomer zingt,
spreidt de Onnoembare
zijn draagdoek uit
in haveloos groen.
Marsmuziek en dwingend
psalmodiëren steunen
de smeekbede om
vruchtbaarheid.
Vermomde heiligen torsen
in plooiën middaglicht
symbolen van verloren
paradijzen.

De zegening creëert
hoopvol zwijgen
voor het hobbelparcours
van uitgelaten dravers.
Verzadigd zoekt de horde
een weg naar vertier.

Paarden bekwisped met
heiligend water tekenen
een laatste silhouet.
Elk afscheid is geboorte
van herinnering.

Gui G. Nijs, stadsdichter Tienen

De Hakendover Paardenprocessie op paasmaandag is een drukbezocht evenement. De processie begeeft zich over de akkers naar het topje van de Tiense Berg, de poort naar het vruchtbare Haspengouw. Daar krijgen de paarden de zege, waarna ze in drie rondjes rond het volk stormen. De festiviteiten vinden hun oorsprong in een gekerstende Keltische vruchtbaarheidscultus. De drie vrome maagden die volgens de legende de Goddelijke Zaligmakerkerk in Hakendover lieten bouwen, waren oorspronkelijk drie Keltische godinnen. Tijdens de bouw van de kerk waren er telkens dertien werklieden aanwezig, bij de uitbetaling slechts twaalf. Die dertiende werkmans zou God zelf geweest zijn, zo luidt de overlevering.

Meer info: www.pp-h.be